

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ АНТИЧКИХ ИДЕЈА У САВРЕМЕНОЈ ШКОЛИ

Сажетак: У раду се разматрају педагошке импликације античких идеја и њихов утицај на концепцију савремене школе. Схватања Платона о интелектуалној аутономији личности, Аристотелова жеља за организовањем својеврсне колекције и музеја за очигледну наставу, Сократово вођење дијалога, представљају одреднице на којима се темељи школа данас.

Своју оправданост наведене идеје нашле су у интелектуалној иницијативи ученика, подстицању креативности, способности за увиђање проблема, захтјевима да ученици експериментишу, да раде на пројектима, практично примјењују стечена знања, а све у складу са њиховим интелектуалним могућностима и способностима. И трајне вриједности које промовише савремена школа попут знања, поштовања људских права, толеранције, солидарности, слободе, хуманизма, демократичности представљају педагошке импликације Платоновог учења о идејама (истине, љепоте, праведности) или пак Аристотелових идеја о врлинама (праведности, умјерености, храбрости).

Ове и многе друге идеје, попут калокагатије, Сократове еудаимије су стваралачки преобликоване у изнова прихваћеним педагошким сазнањима педагога 21. вијека. Представљају основу на којој се темељи концепција савремене школе: дијете хармонијски и складно развија своје психичке и физичке снаге, срећно је и задовољно, задовољена је потреба за самоактуализацијом, програмски садржаји подстичу развој, знање је врлина цијењена у друштву.

Кључне ријечи: античка епоха, аутономна личност, калокагатија, еудаимија, савремена школа

Увод

У центру интересовања савремене школе налазе се проблеми личности, креативност, оригиналност, одговорност и усмјереност на више циљеве и вриједности. До изражаја долази хуманистичка визија – ослобађање човјека од „незнања, несавјесности, отуђења, неприлагођености и његова еманципација у сваком смислу“ (Савићевић, 2000: 15). Ова хуманистичка визија има за циљ да се задовоље Масловљеве потребе и достигне самоактуализација личности.

¹ tanja.mihajlovic62@gmail.com

Савремена школа жели да ученици заволе учење; да са лакоћом уче током цијелог живота; да су у процесу усвајања знања укључене емоције као значајан предиктор памћења градива које ученици уче; да се посебна пажња поклања сазнању и сазнајним процесима (мишљењу, памћењу, разумијевању), међусобној комуникацији, одговорности, самодисциплини. Између осталог, циљ савремене школе је да развија вјештину самосталности учења, ствара позитивну мотивацију, оспособи ученике за живот и рад у условима слободе, неспутавања и демократије, да се отвара према свијету који се мијења и трансформише у средину за учење и шире оквире друштва које учи. Жак Делорс (Jacques Delors) истиче да савремена школа има задатак да преноси „стручно знање прилагођено цивилизацији која учи“ (Delors, 1998: 95). Како се школа мијењала и трансформисала у средину за учење, образовање данас није утемељено на начелу *лонац и тиквица*, гдје наставник *предаје* и *пуни празне тиквице* (Корубин, 1998). образовање и васпитање у функцији је циљева и задатака друштвеног система који настоји да фундира промјене у глобалне цивилизацијске вриједности као што су: знање, демократичност, правичност, толеранција и хуманизам. Васпитно-образовни систем Аристотела и Платона заједно са својим вриједностима да се путем навика формирају врлине (храброст, умјереност, праведност) или идеје доброг (којој су подређене идеје истине, љепоте и доброте), имплициране су заправо у овим глобалним цивилизацијским вриједностима данас.

У савременој школи глобалне вриједности промовишу се Делорсовим учењем (учити живјети заједно, учити живјети са другима). Овај тип учења један је од најважнијих проблема данашњег образовања усмјереног у два смјера, сматра Делорс. Први: да постепено открива друге, а други, да ради на остварењу заједничких циљева цијелога живота. Уколико желимо разумјети друге, сократовски речено морамо прво познавати себе, открити ко смо. Тек тада појединац је у стању да се уживи у туђу ситуацију и схвати туђе реакције. Развој овакве емпатије у савременој школи доноси успјех у облику доживотног друштвено пожељног понашања. Други смјер односи се на рад и остварење заједничких циљева. Као такав мора утицати да формално образовање у својим програмима предвиди довољно времена и могућности да ученике од раног узраста укључи у сарадничке пројекте. У школској свакодневици партиципација ученика и наставника у заједничке пројекте може унаприједити њихове односе, што опет доприноси интелектуалној аутономији ученика.

Делорсов концепт доживотног учења, затим фактори наставе, процес сазнања у настави, комуникација у настави, еманципација личности или примјена иновација, представљају само неке од карактеристика савремене школе. Своју основу наведена обиљежја имају у античким идејама које се тичу организације и квалитета рада школа. Између осталог то је Хераклитова потреба за образовањем (*образовање образованим је друго сунце*), Платонова интелектуална аутономија личности, Аристотелови огледи, бабичка вјештина Сократа, Квинтилијанови педагошко-психолошки и дидактички захтјеви. Ова основна обиљежја античких школа у првом вијеку наше ере представљала су путоказе не само античкој, већ и савременој школи. Као и данас, указујемо на факторе

наставе, циљеве и задатке, наставне методе и стратегије учења које доприносе да ученик у васпитно-образовном процесу у потпуности задовољи своју потребу за самоостварењем. Најважније особине ове потребе имплициране су у античкој еудаимонији у жељи индивидуе за самооставрењем (срећи, благостању, праћеној успјехом и просперитетом). У раду желимо указати на основне идеје које су чиниле васпитно-образовни систем античких школа – имплициране у данашњем концепту рада савремене школе.

Васпитање и образовање – пут до истинске аутономије и независности личности

Антички циљ васпитања тежио је потпуној хармонији душевних и тјелесних способности. На путу остварења тог циља грчки мислиоци указали су да је „брига о васпитању омладине прије свега дужност законодавца“ (Aristotel, 1975: 202). Васпитање је у духу устава као средства за одржавање постојећег друштвеног поретка, а свака држава има један циљ, те и „васпитање мора бити јединствено“ (ибидем). У остварењу овог васпитног циља неопходна је еудаимонија – срећа, благостање, праћена успјехом и просперитетом било властитим било туђим. То врховно добро (*summum bonum*) циљ је само по себи, нешто што се жели и чему се тежи. Еудаимонија укључује „све остале циљеве којима се тежи“ (Blekburn, 1999: 64). У жељи за еудаимонијом Хераклит истиче друштвену улогу образовања и васпитања. Политичка замисао Платона указује да сваки грађанин треба имати прилику да развија свој потенцијал до личног максимума. За њега васпитање и образовање представља пут до истинске аутономије и независности личности, мудрог грађанина и лидера. За разлику од Платона, Аристотел сматра да је човјек по природи политичка животиња (*zoon politikon*), односно биће упућено на друштвени живот. Из наведених сазнања Аристотела, Платона и Хераклита можемо рећи да образовање и васпитање има за циљ да ослободи човјека од незнања, несавјесности, отуђења, неприлагођености како би достигло срећу и благостање (еуидамонију); да хармонија и јединство државе почива на просвјети и правди.

Поред истицања важности државе и жеље за „систематским васпитно-образовним радом школа“ (Cenić, Petrović, 2012: 30), зависно од епохе развоја људског друштва мијењали су се циљеви и задаци васпитања. У античком периоду циљ васпитања је хармонијски развој личности (калокагатија). Данашњи циљ васпитања „детерминише задатке, садржаје, методе, облике и друге битне елементе педагошког процеса“ (Branković, Илић, 2011: 25). Савремена школа у свом развоју прошла је дуг историјски период. На том развојном путу поред циљева и задатака васпитања и образовања, мијењала се улога и значај кључних фактора наставе (наставника, ученика, наставних садржаја, материјално-техничке основе наставе). Научна сазнања данас указују да у дидактичком троуглу кључну улогу има наставник. Током припреме и реализације наставног процеса „он неминовно успоставља однос са наставним садржајем и учеником“ (Ви-

лотијевић, 2000: 148). Од њега се очекује да има добру педагошко-психолошку и дидактичко-методичку културу. Захтјеви античких учитеља такође указују да учитељ треба бити стручно оспособљено лице за извођење цјелокупног наставног процеса. Високо цијене позив учитеља приписујући му бројне врлине, дужности и одговорности. Сматрају да својом стручном и педагошком оспособљеносћу доприносе аутономији личности (Сократ, Платон, Квинтилијан). Сократ указује да „учитељ треба охрабрити ученике да размишљају, умјесто да се угледају на ауторитете“ (Ђурић, 1997: 270). Римски мислилац Марко Фабије Квинтилијан (Marcus Fabius Quintilianu) даје препоруке учитељима да у свему требају бити примјер, да њихова „строгост не буде мргодна, а љубазност попустљива како не би поникла мржња или омаловажавање“ (Квинтилијан, 1985: 51). Због важности коју придаје учитељу истиче неопходним да „основне науке предају најспособнији учитељи“ (ибидем). За Квинтилијана дужност и обавеза доброг учитеља је да не оптерећује њежне умове задацима који су изнад њихових умних снага „него да се спусти на разину интелектуалних могућности својих слушаалаца“ (ибидем: 55). Примарна особина доброг наставника је да „брижљиво води рачуна о разлици у умним способностима“. Тако ће наставник запазити који ученик више ужива у „сажетом и избрушеном стилу“, коме се опет више допада „енергични, достојанствени, разњежени, зајдељиви, бирани и углађени стил“. Сходно томе своја предавања наставник *подешава* склоностима појединца, да свако напредује у „оној врсти у којој се истиче“ (ибидем: 140). Ови педагошко-психолошки и дидактичко-методички захтјеви готово су имплицитни данашњим: од наставника, као кључног фактора наставе, очекује се да своје захтјеве усклађује са „индивидуалним способностима и карактеристикама ученика у развоју и раду“ (Вилотијевић, 2000: 209); да успостави однос са наставним садржајем и учеником; да дидактички обликује садржаје; да примјењује различите процесе и стилове учења; да примјени, ако је и када потребно одређене „стратегije компензације“ (ибидем: 149). Сократ, Аристотел и Квинтилијан заправо указују да основне науке требају предавати најспособнији учитељи који посједују врлине, дужности и одговорности. У савременој школи наставник је стручно-педагошки оспособљено лице одговорно за планирање, припремање и извођење дидактичко-методички утемељеног, сложеног и динамичког васпитно-образовног рада у школи (Branković, Plić, 2011). Нове функције савремене школе захтијевају такође од наставника и другу улогу: наставник више није особа која само „држи часове“ (Вилотијевић, 2000: 149), већ личност која организује, подстиче, вреднује, утиче на развој ученика. Он је мјера савршеног и свестрано образованог човјека са моралним и људским особинама личности, знањем и компетенцијама, спреман да извршава задатке које школа очекује од њега. Нису ли то били и захтјеви Квинтилијана, Сократа, Аристотела које су постављали учитељима античких школа?

Антички мислиоци поред важности учитеља, указују и на ученика, његову позицију у васпитно-образовном процесу. Савремена школа као институција и настава као најважнија активност школе постоји због ученика. Ученик се као личност развија на основу своји природних снага, способности и могућности,

„обједињавајући потребе и мотиве који се појављују“ (ибидем: 146). И Платонове педагошко-дидактички погледи „више имплиците, него експлиците“ (Bandur, 1985: 16) управо се односе на наведену констатацију. Његове мисли крећу се у правцу познавања природних способности и индивидуалних разлика, тражењу најоптималнијих садржаја који доприносе развоју личности. Истиче да „облик поучавања не смије бити насилан“, да слободан човјек „не може ни једну науку изучавати ропски“, јер се у души не задржава „никакво наметнуто знање“ (Platon, 1976: 231). Тражећи најоптималније садржаје који служе развијању човјека, указује да је потребно што прије уочити „за шта је сваки појединац по природи способан“ те га поучавати и васпитавати уз игру, „никако силом“ (ибидем). У сагледавању положаја ученика у наставном процесу Квинтилијан је био експлицитнији него Платон. Између низа педагошких и дидактичких мисли и теоријских рјешења, његови погледи на ученика одају педагошки оптимизам. Сматра, да већина ученика има потребне природно-когнитивне могућности за успјешно похађање наставе, али истовремено истиче да „природне способности код свих нису исте“ (Kvintilijan, 1985: 43). То је ваљан разлог да се са ученицима не може радити на исти начин. Тиме Квинтилијан јасно указује на потребу и могућност прилагођавања наставе свим њеним елементима – узрасним, когнитивно-сазнајним.

Можемо рећи да су сазнања античких мислилаца попут Хераклитове потребе за образовањем, Платоновог развијања потенцијала до личног максимума, Сократове жеље да ученике треба храбрити да размишљају, Квинтилијаново и Платоново инсистирање на познавању природних способности имплицирана у сазнањима савремене школе. Данас истичемо потребу за цијеложивотним учењем, за интелектуалном самосталношћу ученика и жељом за самоактуализацијом, уважавају се способности и могућности ученика, прилагођавају васпитно-образовни захтјеви њиховим индивидуалним капацитетима. Еудаимонија, еманципација човјека, педагошки оптимизам, развијање потенцијала до личног максимума представљали су како за античке мислиоце, тако и ове данас – пут до истинске аутономије личности.

Прилагођавање васпитно-образовног рада индивидуалним разликама ученика

У жељи да превазиђу застарјелу организацију школе и школских активности, да остваре хармонију духа и тијела која *води* еудаимонији, антички мислиоци од учитеља захтијевају да користе експерименте у настави, да настава буде очигледна, да практично примјењују стечена знања – све у складу са природом ученика и разликама ума. Сократ истиче да ученик путем дијалога, долази до открића, осјећа интензивне емоције и задовољство, олакшање које доноси аха-доживљај. Аристотел афирмише социјално учење у школама грамариста и китариста. Организује групе ученика „вршећи међу њима одговарајућу подјелу рада, што представља један од најранијих видова колективног рада на

прикупљању чињеничког материјала“ (Fiamengo, 1973: 17). Заправо указује на способности и разлике међу њима, те потребу да се између група ученика врши подјела рада. Истиче да „нека бића имају све душевне способности, друга неке, а нека само једну“ (Аристотел, 2008: 72). Учење за Аристотела је потреба која се може употпунити музиком, литературом, рецитовањем у школама китариста. Посебно музика уноси ведрину и разоноду, испуњава душу одушевљењем, у стању је дати извјесне етичке особине (Aristotel, 1975: 207–210). Заједно са филозофијом, књижевности и политиком доприноси складном и равномјерном развоју свих психичких и физичких снага – калокагатији. Да би се рад у што већој мјери прилагодио ученику и избјегла досада, неопходна је игра и разонода, сматра Квинтилијан. Настава тако постаје извор ученикове радости, ослобођена сваке присиле.

У постизању бољих постигнућа ученика с обзиром на индивидуалне разлике важну улогу имају и наставне стратегије (Marzano, Pickerin, Pollok, 2005). И Квинтилијан на посебан, индиректан начин указује на наставне стратегије (стил наставника треба бити сажет, избрушен, енергичан, достојанствен или разњежен). Сигурно, да наставне стратегије данас, попут стварања и провјеравања хипотезе или кооперативног учења у настави подстичу ученике на индуктивно и дедуктивно мишљење, индивидуалну и групну одговорност, примјену одговарајућих социјалних умијећа и способности, непосредно подстичу интеракцију. Такође од ученика захтијевају да откривају принципе из којих изводе хипотезе (што је заправо чинило и суштину Сократове методе – индукцију).

Поред наставних стратегија које утичу на боља васпитно-образовна постигнућа, Квинтилијан указује на различите умне снаге. Истиче потребу подешавања предавања склоностима појединца, како би могао напредовати у оној врсти у којој до изражаја долазе сви његови потенцијали. Савремена сазнања попут Гарднерових наглашавају да постоји најмање осам различитих врста способности (од лингвистичке до тјелесне); да многи људи који су јаки у једној од ових способности нису нужно успјешни у другој. Познавање различитих способности омогућује идентификацију добрих страна и стилова учења одређених појединаца. За античке мислиоце прилагођавање васпитно-образовног рада индивидуалним разликама ученика чинила је очигледна настава, дијалог ученика и учитеља, учење које се реализује кроз игру и разоноду, праћено интензивним емоцијама. Нису ли ова сазнања слична данашњим, а тичу се: стила учења, наставних стратегија, познавања различитих врста способности у циљу прилагођавања рада индивидуалним могућностима ученика, подстицању њиховог развоја, афирмисању потенцијала до личног максимума?

Самоспознавање и самоваспитање ученика

Поред важности институционализације васпитно-образовног процеса у коме држава има кључну улогу, улоге учитеља у васпитању и образовању, антички мислиоци захтијевају да се превазиђу слабости застарјеле наставе,

како би се развијали потенцијали ученика до личног максимума. Марко Фабије Квинтилијан, као први теоретичар античке педагогије детаљно разрађује методiku наставе и даје читав низ дидактичких правила. Нека од њих указују на поштовање узрасних карактеристика, правилно смјењивање рада и одмора, подстицаје у облику похвале, избегавање учења са негативним емоцијама. Сматра да се „морамо чувати да дијете не замрзи науку“, указује на откривање и „упознавање природних склоности и умних способности... разлике умова... прилагођавање наставних метода њима“ (Kvintilijan, 1985: 48). Дакле „индивидуализација у 1. вијеку наше ере“ (Спевак, 2009: 31). Може се рећи да су Квинтилијанови захтјеви дубоко психолошки оправдани и педагошки обр-разложени увиди и на трагу су важних поставки савремене дидактике. Данас указују на примјену индивидуализоване наставе, њених облика и начина рада, уважавању разлика у способностима, предзнању, начину, ритму рада и осталим личним факторима који утичу на васпитно-образовна постигнућа ученика у учењу. Ученици се у индивидуализованој настави залажу да самостално користе средства и могућности, методе и стратегије за рјешавање проблема, како би „превазишли одређене тешкоће и успоставили нове хоризонте“ (Ђорђевић, 1997: 106). И Квинтилијанове методе које су прилагођене разликама умова за Сократа треба да подстичу критичко и стваралачко мишљење. Сократова метода вођења дијалога (иронија и мајеутика) је потрага за скривеним претпоставкама, хипотезама, аксиомима који подсвјесно обликују нечије мишљење. Постављањем вјештих питања саговорнику се помаже да истина из дубине искрсне на површину његове свијести. Поштујући Хераклитове мисли „трезвено мислити највећа је одлика“ и „свим људима дано да себе познају и да трезвено мисле“ (Хераклит, 1985: 40), за Сократа је значила да не намеће или проповиједа своја схватања. Своје ученике *будио је из сна*, подстицао на самоспознавање и самоваспитање, да сами у себи траже и налазе изворе мудрости. Помоћу питања излагао је алтернативне противрјечности: погрешне (еленктика) и тачне (протрептика) одговоре, гдје ученик бира једну логички прихватљиву алтернативу, даје одговор и постепено долази до истине. Можемо рећи да у вођењу Сократовог дијалога „налазимо педагогију стваралачког знања, разоткривање незнања, које код ученика подстиче тежњу за истинитим у његовој аутентичности“ (Херш, 1998: 22). У својој жељи да пробуди из сна своје ученике, како би нашли изворе своје мудрости Сократ је желио да принцип пријатности (задовољства) има запажено мјесто у његовом учењу, да сваки појединац непрестано ради на својој сопственој души (самоусавршавању). Није ли Сократова идеја да свако ради на својој сопственој души у жељи за самоусавршавањем, данас Мословљева потреба за самоостварењем? Прихватање себе, других људи и природе, препознавање сопствених квалитета и способности, спонтаности, једноставности, скромности, чини најважније особине ове потребе.

У жељи за самоостварењем, савремена школа, као и античка, има за циљ да оспособи ученике потребним вјештинама самообразовања, саомучења. За Аристотела пут за самоостварењем значао је да се ученици буде из сна путем очигледне наставе, Сократ методом индукције, а Квинтилијан даје захтјеве за

прилагођавање наставних метода разликама умова. Њихови захтјеви допринесли су самоспознавању и самоваспитању античких ученика. Данас указујемо на активне и истраживачке методе учења и стицања знања, егземпларну, хеуристичку, програмирану или респонбилну наставу, које подстичу ученике да истражују, експериментишу, рјешавају проблеме. На тај начин стварају се услови у којима ученици врше самоконтролу и самопроцјену свога рада, самостално траже пут сазнању, врше елаборацију података, самостално раде у свим фазама васпитно-образовног процеса, те доприносе да непрестано раде на својој сопственој души у жељи за самоусавршавањем.

Самоактуализација личности

Антички мислиоци указују да је васпитање и образовање ствар државе. Има за циљ да ослободи појединца од незнања, несавјесности, отуђења, неприлагођености, како би достигао властиту еудаимионију. У тежњи за еудаимионијом неопходна је хармонија и јединство државе које почива на правди и просвјети. Да би се достигла ова хармонија и јединство, организација атинских школа темељи се на хуманим односима учитеља и ученика заснованим на „личном достојанству, на самодисциплини, лијепим манирима и узајамном поштовању“ (Каћарог, 2003: 31). Платонова замисао о хармонији и јединству доприноси да сваки грађанин добије прилику да развија свој потенцијал до личног максимума, да васпитање и образовање представља пут до истинске аутономије и независности личности. Римски мислилац Квинтилијан иде корак даље на путу до истинске аутономије ученика. Захтијева да учитељи поштују дијете у складу са сентенцом *maxima debetur puero reverentia* (највеће поштовање дугујемо дјетету). Указује да „се дјеца не шибашу... то је сраман и понижавајући начин кажњавања“ (Квинтилијан, 1985: 60). Кажњавање дјеце за њега „обесхрабрује и чини дијете потиштеним, тако да оно са гађењем почиње избјегавати и само свјетло дана“ (ибидем: 61). Марко Фабије Квинтилијан „борац за права дјетета 1. вијека“ (Спевак, 2009: 31) критикује и надобудне учитеље. Сматра „да нико не би смио имати неограничену слободу над овом слабом и насиљу изложеном доби“ (Квинтилијан, 1985: 60). Може се рећи да и поред хуманих односа учитеља и ученика, васпитање и образовање није било свемоћно како су то жељели Аристотел, Платон или Квинтилијан. За Аристотела имало је и својих ограничења: због честог кажњавања и шибаша дјеце владала је неповољна емоционална клима. За Квинтилијана огледала се у доминацији страха од неуспјеха, нерадог боравка дјеце у школи, насиљу над дјецом. Савремена школа акценат ставља на емоционалну климу која подразумијева „доминацију осјећаја угоде учесника васпитно-образовног процеса“ (Bognar, Matijević, 2002: 391). Ова позитивна емоционална клима доприноси да ученици и наставници радо долазе у школу, да са одушевљењем учествују у заједничким активностима. Поред ограничења које има васпитање и образовање, концепција савремене школе, као и античке, заснована је на хуманистичкој психологији и педагогији. Има за

циљ да научи ученика како да учи? Како да учење учини пријатним? Како да напредује према самоактуализацији? У функцији самоактуализације је и образовање „окренуто људским интересима, потребама, развоју аутономне личности“ (ибидем: 110). Карактер и садржај аутономије ученика данас готово у потпуности зависи од обима и квалитета аутономије наставника. Аутономија ученика зависи од два фактора: статичности ученичког положаја и професионалне (не) стручности наставника (Ђukić, Ђermanov, 2009). Ови фактори директно ометају ученичку аутономију и својим садејством доводе до новог кључног парадокса: да иако се узрастом ученика повећава њихова психофизичка и психосоцијална компетентност (нпр. разлика између ученика првог и деветог разреда и/или средњошколаца, матуранта), ова ноторна чињеница често се игнорише. Савремена школа која се мијењала кроз историјске епохе под утицајем бројних педагошких праваца, жели превазићи поменути парадокс. Од наставника се тражи да познаје психосоцијалне, интелектуалне и емоционалне карактеристике ученика како би подстицао аутономију личности. Познавањем наведених карактеристика наставник „мијења средину у којој се образују ученици“ (Vyigotski, 1997: 49), прилагођава захтјеве који су у зони учениковог блиског менталног развоја, тј. оне које уз мисаони напор може сам ријешити (ибидем). Марко Фабије Квинтилијан указује да искусан учитељ треба да проучи ум и природу повјереног дјетета; да тежи сазнати за шта је „који способан од природе“ (Kvintilijan, 1985: 51). Сходно томе врши избор метода прилагођених уоченим разликама које уважавају различитост ума, али и васпитаникову личност. Квинтилијанове методе прилагођене су различитости ума. За Сократа метода вођења дијалога учи ученике да мисле за себе. Поред Квинтилијанових и Сократових метода којима желе обезбиједити оптималне услове за рационално и ефикасно усвајање знања, различите врсте наставе доприносе да ученици мисле за себе, те тако подстичу више когнитивне процесе. Између осталог акценат хеуристичке наставе (у основи има мајеутички разговор или другу фазу Сократове методе разговора) стављен је на трагање, откривање, подстицање оригиналног и дивергентног мишљења. Настава је когнитивно оријентисана, активира унутрашње снаге дјетета, док је социјално-афективна компонента подређена когнитивној. Сасвим је извјесно да савременој школи треба наставник попут Квинтилијана који је визионарски уочио дидактичке претпоставке побољшања положаја ученика у васпитно-образовном процесу који доприносе њиховој хуманизацији. Између осталог да се настава у цјелини прилагоди хронолошким, индивидуално-мотивационим, васпитно-образовним и многим развојним могућностима и донетима ученика. Или Сократа који својим знањем и компетенцијама поставља питања ученицима кроз разговор, води их до разумијевања и открића, учи их да мисле за себе. Откривање истине, прати и ахадоживљај, осјећај интензивне емоције пријатности (задовољства) коју ученик или група ученика има када дођу до рјешења проблема. Познато је да оно што изазива интензивне (јаке) емоције ученици боље памте од догађаја који нас остављају равнодушним (Semoire, 1976). Позитивне емоције привлаче нашу пажњу, јер оно што је необично, занимљиво изазива и „увид у нове односе које

доносе одређено задовољство“ (Andrilović, Ćudina, 1985: 22), у овом случају аха-доживљај, откривање истине. Сузић (2004) указује да су емоције значајан предиктор памћења градива које ученици уче у настави. Ален Вигфилд (Allen Wigfield) са сарадницима констатује да „највиши приоритет у овом подручју представља утицај емоција на мотивацију“ (Wigfield et al., 2006: 1075); посебно утичу на школско постигнуће ученика у настави. Савремена школа данас указује на значај емоција и ефикасног памћења. За Квинтилијана памћење се искључиво може учврстити вјежбањем, посебно кроз игру и разоноду. Данас говоримо о образовним стратегијама, гдје значајно мјесто заузима вјежбање, заједно са методама попут „практичних радова (конструктивне игре) или физичког вјежбања (игре у природи, спортске игре)“ (Bognar, Matijević, 2002: 275). Заправо Квинтилијанове идеје везане за ефикасно памћење које је ефикасније ако се вјежба кроз игру и забаву имплициране су у данашњим сазнањима ефикасних образовних стратегија учења.

Хармонија и јединство државе како за античке мислиоце, тако и данас почива на правди и просвјети. У жељи да се достигне овај циљ Аристотел, Платон, Сократ и Квинтилијан истичу важност узајамног поштовања, самодисциплине, личног достојанства античких учитеља и ученика – са циљем да се подстичу хумани односи међу њима. Зато је потребна и повољна емоционална клима, познавање индивидуалних могућности сваког ученика, прилагођене методе и врсте наставе њиховим различитостма, заједно са стратегијама учења. Савремена школа истиче значај хуманистичке психологије и педгогије која доприноси да сваки наставник познаје психосоцијалне, интелектуалне и емотивне карактеристике ученика како би подстицао аутономију личности. Аутономија личности води самоактуализацији. За Маслоу, као представника хуманистичке психологије, основне карактеристике самоактуализоване личности су боље прихватање себе, других и природе; већа спонтаност; усмјереност на проблеме, већа аутономија и одолијевање култури; ефикасније запажање и разноврсније емоције; квалитетнији интерперсонални односи; демократичнија структура карактера; промјене у саставу вриједности (Maslov, 1982: 26–27). Самоактуализована личност која посједује наведене особине може да испуни захтјеве које од ње очекује савремена школа.

Закључни осврт

До изградње истинског друштва знања, неопходна је хармонија и јединство државе које почива на правди и просвјети. На путу остварења истинског друштва знања у античкој епохи важне су универзалне вриједности Платона и Аристотела попут мудрости, храбрости, правичности и умјерености. Ове божанске врлине доприносе хармонији душе и тијела – калокагатији, потребне и савременој школи. Такође и еманципација човјека, педагошки оптимизам, развијање потенцијала до личног максимума представљали су не само за античке мислиоце, већ и данашње – пут до истинске аутономије личности. Школу

данас не можемо замислити без Хераклитове потребе за образовањем, Платонове интелектуалне аутономије, Квинтилијанових педагошко-психолошких и дидактичких захтијева, Сократове методе или учитеља који храбри ученике да размишљају.

Ове и многе друге идеје античке епохе представљале су путоказе различитим школама и правцима све до данас. На путу данашњем друштву знања ове идеје у различитим историјским епохама су се мијењале, стваралачки преобликовале, али са истим циљем – да васпитно-образовни систем омогући ученику аутономију личности која води самоактуализацији. Платонова бронза, сребро или злато и даље нам је потребна како би се развијале цивилизацијске вриједности попут знања, демократичности, правичности и хуманости, оспособљавали ученици да сходно својим могућностима и способностима дођу до Хераклитове еудаимије – личне среће, благостања, доживе просперитет како лични тако и друштвени.

Античке заједнице учења неопходне су савременој школи да омогуће свима да постану активни и свјесни грађани, а стечена знања важан елемент културе и динамике развоја личности и друштава на путу европском друштву знања. Стварање друштва знања на темељима античких идеја неопходно је да образовани, даровити, креативни људи, они који посједују различитост ума (за Квинтилијана), своје потенцијале ставе у функцију психофизичког развоја, оптимално богате, усавршавају и његују током цијелог живота.

Литература

- Аристотел. (1975). *Politika*. Београд: Београдски издавачко-графички завод.
- Aristotel. (2008). *Rasprava o duši*. Ужиче: Графићар.
- Bandur, V. (1985). *Učenik u nastavnom procesu*. Сарајево: Veselin Masleša.
- Blekburn, S. (1999). *Oksfordski filozofski rečnik*. Нови Сад: Svetovi.
- Branković, D. i Ilić, M. (2011). *Uvod u pedagogiju i didaktiku*. Бања Лука: Comesgrafika.
- Вилотијевић, М. (2000). *Дидактика I*. Београд: Учитељски факултет.
- Bognar, L. i Matijević, M. (2002). *Didaktika*. Загреб: Школска knjiga.
- Vygotski, L. S. (1997). *Educational psychology*. Boca Raton, Fla.: St. Luice Press.
- Delors, J. (1998). *Učenje blago u nama*. Загреб: Educa, Nakladno društvo, d.o.o.
- Ђурић, М. (1997). *Историја хеленске етике*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ђорђевић, Ј. (1997). *Настава и учење у савременој школи*. Београд: Учитељски факултет.
- Zaninović, M. (1988). *Opća povijest pedagogije*. Загреб: Школска knjiga.
- Каћарор, С. (2003). *Sadržaji iz opšte istorije pedagogije*. Панчево: Grafos internacional.
- Kvintilijan, M. F. (1985). *Obrazovanje govornika*. Сарајево: Veselin Masleša.
- Marzano, J. R., Pickering J. D. I Pollock E. J. (2005). *Nastavne strategije*. Загреб: Educa.

- Maslov, A. (1982). *Motivacija i ličnost*: Beograd: Nolit.
- Platon. (1976). *Platon, Odbrana Sokratova, Kriton, Fedon*. Beograd: BIGZ.
- Cenić, S., Petrović, J. (2012). *Vaspitanje kroz istorijske epohe*. Vranje: Univerzitet u Nišu, Učiteljski fakultet u Vranju.
- Спевак, З. (2009). *Кратак преглед поштовања – однос према детету од Квинтилијана до Дјуја*. У Зборнику *Будућа школа I и II*. Београд: Српска академија образовања, 27–39.
- Савићевић, Д. (2000). *Пут ка друштву учења*. Београд: Ђуро Салај и Просветни преглед.
- Semorie, A. M. (1976). *I vi možete imati super pamćenje*. Beograd: SC „Jovan Vukanović“, Novi Sad.
- Узелац, М. (2012). *Филозофија образовања и филозофске основе савремених педагошких теорија*. Вршац: Висока школа за образовање васпитача.
- Fiamengo, A. (1973). *Osnove opće sociologije*. Zagreb: Narodne novine.
- Хавелка, Н. (2000). *Ученик и наставник у образовном процесу*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Хераклит. (1985). *Хераклит, Фрагменти*. Београд: ГРАФОС.
- Херш, Ж. (1998). *Историја филозофије*. Нови Сад: Светови.
- Wiegfield, A., Eccles, J.S., Schiefele, U., Roeser, R. and Aavis-Kean, P. (2006). Development of achievement motivation. In W. Damon (Series Ed.) and N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol.3. Social, emotional, and Personality development* (6th ed., pp. 933–1002). New York: Wiley.

Tatjana V. Mihajlović

PEDAGOGICAL IMPLICATIONS OF ANCIENT IDEAS IN MODERN SCHOOL

Summary: This paper discusses the pedagogical implications of ancient ideas and their impact on the concept of a contemporary school. Plato’s understanding of a person’s intellectual autonomy, Aristotle’s desire to organize a sort of museum collections for the obvious teaching, and Socratic dialogue governance represent the foundations of the school today.

His justification of the ideas found in the intellectual initiative of students, encouraging creativity, ability to acknowledge problems, requirements for students to experiment, to work on projects, practically apply their knowledge, and in accordance with their intellectual abilities and skills. And also enduring values, that promote the modern schools as a knowledge and respect for human rights, tolerance, solidarity, freedom, humanity, and democracy, represent pedagogical implications of Plato’s doctrine of ideas (truth, beauty, justice) or Aristotle’s ideas about the virtues (justice, temperance, courage).

These and many other ideas, such as *kalokagatia* Socrates *eudaimonias*, are creatively transformed into the over-accepted pedagogical knowledge of teachers 21st century teachers, represent the basis of the concept of the modern school: children harmoniously develop their mental and physical strengths, they are happy and satisfied, their need for self-actualization is also satisfied, program contents encourages their development, and knowledge is a virtue valued in society.